21

בלובסין[1]

הבלובסין נזכרים במשנה פעם אחת בהקשר של דיני הכשרת מאכלים לקבלת טומאה (עוקצין ג ב), וכן קיים אזכור נוסף מסופק בהקשר של דיני מעשרות (מעשרות ב ח).

הזיהויים

▪ **סולנום שחור, 'ענבי השועל'** (*Solanum nigrum*) - צמח רעיל ממשפחת הסולניים (בה נכללים גם החציל ותפוח האדמה). הפרי של הסולנום בצורת כדור שחור קטן, רעיל לבני אדם אך נאכל על ידי ציפורים. נפוץ בארץ בצידי דרכים ובמעזבות. משמש ברפואה העממית לטיפול בפגעי עור וטחורים. זוהי אפשרות מרכזית להבנת זיהויו של הרמב"ם (המביאו בשם יש אומרים). זיהוי זה מצוטט גם אצל תנה"י, רע"ב ואלג'אמע.[2]

סולנום שחור

▪ **'ענבי הדוב'** (*Arctostaphylos uva ursi*) - צמח בעל פירות אדמדמים. הפירות אכילים, אך קשים לעיכול. נפוץ ברחבי אירופה. משמש ברפואה העממית בעיקר לטיפול בזיהומים בדרכי השתן. זוהי אפשרות נוספת להבין את זיהוי הרמב"ם והבאים אחריו.[3]

ענבי הדוב

▪ מין של **חִמצה** (*Cicer*) - סוג במשפחת הקטניות המכיל למעלה מארבעים מינים. המינים השונים של החימצה מתייחדים בשערות בלוטיות הגדלות על איבריהם.

חימצה תרבותית

המין התרבותי - **חמצה תרבותית, 'חומוס'** (*Cicer arietinum*), משמש כמאכל לאדם בצורות שונות של בישול, קלייה או טחינה. כך מזוהים הבלובסין בתפא"י.[4]

- מין של **תאנים** - כך עולה כנראה מהבבלי, המצוטט גם בערוך ואצל ריבמ"ץ.[5]

תאנה

עיון

זיהוי הבלובסים בעייתי מאוד מכיוון שאופני הכתיב הינם רבים, וכן לא ברור למשל אם כלופסין/בלופסין הנזכרים בבבלי זהים לבלובסים. ניתן לראות כי עקב גרסאות משובשות חל בלבול אצל תפא"י בין כליסים לבלובסים.

בהנחה שהבבלי בנדרים עוסק בצמח זה, יש לפנינו זיהוי של הבלובסים עם מין תאנה. זיהוי זה מצוטט בערוך. על כל פנים, ברור שריבמ"ץ זיהה את האזכור בבבלי בנדרים עם האזכור בתרומות. נראה כי גם מוה"ע מזהה כך.

אצל רמב"ם מופיע לראשונה הזיהוי עם **סולנום שחור** או עם **ענבי הדוב**, אך נראה כי הוא לא בטוח בכך, מכיוון שהוא מוסר אותו בלשון 'יש אומרים'. בעקבותיו מזהים כך רע"ב, תנה"י ואלג'אמע.

כאמור, הזיהוי המופיע אצל תפא"י מקורו בשיבוש הגרסה ל'כלוסין' (ע"ע). הזיהוי של מוה"ע אינו מובן.[6]

זיהויי החוקרים: לעף מזהה את הבלובסים עם מין תאנים.[7] פלדמן מזהה את הבלובסים[8] עם הבצלים של מיני **כדן** (*Muscari*).[9]

הערות:

1. כך **בכת"י קויפמן**. **כת"י פרמה**: *בוולסים*. במקורות אחרים: *בלבסין*, *בלוסים*. בדפוסים מאוחרים נשתנתה הגרסה בעוקצין ל'כלוסין', ובעקבות זאת הם זוהו עם המין הנושא שם זה (עיין להלן ערך 'כליסים'/'כלוסים'). גרסת השם אינה ברורה, ונוסף על ההצעות שהובאו בכותרת מופיעות גם הצורות *בלבסין*, *בלווסין*, *בלפסין* וכלופסין. לגבי האזכור במעשרות: **כת"י קויפמן** (עמ' 257. ודומה לו פרמה דה-רוסי 138 וקיימברידג' לו): *היה עושה בלבסים לא יאכל בבנות שבע. בנות שבע לא יאכל בלובסים*; וכך גם **בכת"י רמב"ם** (עמ' 203). ובפירושו שם מתייחס ל'לבסים' ומפרש: *מין תאני בר*. לעומתם, **כת"י מינ.** 95: *... בבנות שבע לא יאכל בבלבסין; ירושלמי* **כת"י ליידן** (בטקסט התלמוד [עמ' 233]. במשנה המובאת קודם לכן [עמ' 230] הנוסח דומה לכת"י קויפמן): *ותנינן היה עושה בבלוסין לא יאכל בבנות שבע. בבנות שבע לא יאכל בבלוסין*; וכן אצל הערוך (ח"א עמ' **104**, ערך 'בלפסין': *היה עושה בבלופסין*; ובפירוש ריבמ"ץ (עמ' רצג): *ואפילו בנות שוע ובלבוסין*, ובהמשך: *כגון במורכבים בלופסים בתאינין*. וראה להלן שאף בתרומות יא ד קרא ריבמ"ץ 'בליסים'.
2. **רמב"ם** (עוקצין ג ב עמ' תשלא): *בלוסין יש אומרים שהוא ענב אלד'יב* >שם זה (מילולית: ענבי הזאב), באופני כתיב שונים, משמש כשמם של כמה מיני בר שלהם פירות ענבה. נראה כי כוונתו ל-*Solanum nigrum* (**עיסא**, עמ' 171, ע' 17; **אבן אלביטאר**, ג'אמע, ב, עמ' 184; **אחמד ואחרים**, עמ' 14), או ל-*Arctostaphylos uva ursi* (**עיסא**, עמ' 20, ע' 3; **אבן אלביטאר**, ג'אמע, ב, עמ' 187), הנקרא בשפות שונות 'ענבי הדוב', גם הוא צמח מרפא. צמחים נוספים הנושאים שם זה: *Lycium europaeum* (אטד אירופי. **עיסא**, עמ' 112, ע' 17); *Nitraria retusa* (זהו שיח מסדרת האלתאים הגדל במדבריות צפון אפריקה. **עיסא**, עמ' 125, ע' 4); *Cayratia ibuensis* (צמח ממשפחת הגפניים הצומח באזורים טרופיים וסוב-טרופיים. **עיסא**, עמ' 49, ע' 13)); **תנה"י** (עמ' 78, ערך 'בלס'): *זהו מין צמח שאין בני אדם נוהגים לאכלו, ופירוש המשנה אמר שהם 'ענב אלד'יב'* > לעיל רמב"ם; **רע"ב** (עוקצין ג ב): *כלושין(!) הרמב"ם אומר שקורין לו בערבי ענב אל דיב* [הרמב"ם גרס שם 'בלוסין'] > לעיל רמב"ם; **אלג'אמע** (עמ' 19, ערך 'בלוסין'): *בלוסין קאל רבי' פי ג' עוקצים קיל אנה [=אמר רבינו ב(פרק) ג' (מסכת) עוקצים: י"א שהוא] ענב אלד'יב* > לעיל רמב"ם.
3. לעיל הערה 2.
4. **תפא"י** (דפוסים מאוחרים עוקצין ג ב. הגרסה שם 'כלוסין'): *קיכער ערבסען* > Kichererbse (גר.) =*Cicer* (**ניקולוב**, **מילון**, עמ' 695). השם Zisser erbsen הינו נדיר ונזכר ביחס לאחד המינים של הסוג *Astragalus* (קדד. **לינדן**, **אלזס**, עמ' 117). מסתבר כי כוונתו גם כאן ל-*Cicer* הקרוב אליו לשונית.
5. **בבלי** (נדרים נ ע"ב, מינ95): *... בבנות שבע לא יאכל בכלופסין. מאי כלופסין [נו: בלופסין] מינ' דתאי' [=דתאיני] ועבדין מנהון לפדי* > לפדי - ככל הנראה שם של מאכל; **ערוך** (ח"ב עמ' **104**, ע' 'בלפסין'): מצטט את הבבלי ולאחר מכן מביא את המשנה בעוקצין ומוסיף [ביחס למשנה זו]: *וזאת טעות היא שהוא מין ירקות כמפור' בלפסן. ומצאתי בס"א בלונסין, ס"א בלוסין, ס"א בולבסין* > עיין להלן ע' לפסן; **ריבמ"ץ** (תרומות יא ד): *בליסים מין תאינין הן* [בכתבי היד, בדפוסים ואצל שאר הפרשנים 'כליסין'/'כלוסין'].
6. **מוה"ע** (ח"ב עמ' **104** ע' בלפסין): *פי' בולבוסין בל"י ורו' מין חסית כמו בצל... אבל פיבולסין בל"י מין תאנים וגרגרות וכן תוכן הני' [=הנידון]* ולא בלפסין. > פיבולסין - המונח היווני לא מזוהה.
7. **לעף**, **פלורה**, ד, עמ' 70 (גורס 'בלוסין'/'בלופסין').
8. גורס 'בולבסים', ולדעתו הם זהים לכליסים [ע"ע].
9. **פלדמן**, **משנה**, עמ' **159-160**.